

Maria Marin

PARTICULARITĂȚI LINGVISTICE COMUNE UNOR ZONE SUBMONTANE DIN TRANSILVANIA

1. Numite „țări”, vetre lingvistice sau zone etnografice, unitățile teritoriale situate în interiorul arcului carpatic au fost caracterizate, în general, drept păstrătoare ale unor particularități distinctive. Astfel, prin „țară” se înțelege „o *individualitate geografică și o entitate istorică și etnoculturală* (structura geografică fiind determinantă în realizarea și afirmarea specificului și a autonomiei, relative, a unei anumite unități teritoriale)” (Neagoe 1984: 139).

O primă observație care se impune în legătură cu aceste entități administrativ-teritoriale se referă la vechimea lor deosebită. În legătură cu aceasta reținem că „Istoria veche și medievală a poporului nostru e strâns legată de lanțul Carpaților”; primele atestări ne duc spre începutul secolului al XIII-lea: Țara Bârsei: 1211, Țara Oltului: 1223, Țara Loviștei: 1223, Țara Severinului: 1223, Ținutul Vrancei: 1234.

În al doilea rând, în lucrările de etnologie și de lingvistică, se subliniază, de obicei, relativa autonomie a așa-ziselor țări, individualitatea lor marcată prin trăsături semnificative din punct de vedere etnologic, etnolingvistic și etnopsihologic (Dunăre 1978: 41). Aceleași trăsături sunt specifice depresiunilor sau văilor unor râuri.

În general, deci, se evidențiază, mai ales, caracterul lor autonom, remarcându-se că, de obicei, fiecărei „țări”, vetre lingvistice, zone etnografice „îi corespunde o arie dialectală mai mult sau mai puțin unitară și semnificativă” (Neagoe 1984: 141) și că „țările” păstrează, de cele mai multe ori, un număr mai mare de arhaisme față de celelalte regiuni ale unui teritoriu (*ibidem*).

S-a reținut, de asemenea, capacitatea acestora de a influența zonele învecinate, de a deveni centre de iradiere socio-culturale (cf. Pușcariu, LR, II: 322). Emil Petrovici, reluând o idee mai veche (din 1941), remarca o trăsătură a zonelor din Carpații transilvăneni: „coroana care împresoară Transilvania propriu-zisă a adăpostit în trecut patru sau cinci vetre etnice și lingvistice din care s-au răspândit în cursul secolelor atât spre interiorul Transilvaniei, cât și spre câmpiile care înconjoară coroana de munți, până la frontierele teritoriului dacoromân, elemente etnice și fenomene lingvistice. În felul acesta cred că au luat naștere ariile subdialectelor dacoromâne” (Petrovici 1967: 9–10).

2. Chiar dacă au fost subliniate și discutate diverse particularități lingvistice (dialectale) specifice anumitor zone de acest tip: conservarea lui *-e* după labiale în

LR, LXI, nr. 3, p. 337–344, București, 2012

Țara Hațegului (Șandru, *Lăpuj*: 123), urme ale vechiului rotacism în Țara Moților (Papahagi, *Apuseni*: 40–50; Pușcariu, LR, II: 334; Șuteu 1969), păstrarea unor arhaisme lexicale inexistente în alte graiuri (Pușcariu, LR, II: 317), conservarea, în aceeași arie a Apusenilor, a vechiului *vă!* „du-te!” (< lat. *vado*, *-ere*) (Petrovici 1967: 7), s-a vorbit mai puțin sau chiar deloc despre elementele lingvistice (vechi, arhaice) comune acestor unități teritorial-etnografice.

Drept urmare, ne propunem să prezentăm câteva particularități dialectale din secolele al XIX-lea – al XX-lea întâlnite, cu precădere, în „țările” și în depresiunile situate în interiorul arcului carpatic, care, chiar dacă, în mare parte, au mai fost semnalate, nu au fost privite din perspectiva anunțată mai sus. Ele aparțin tuturor compartimentelor limbii: fonetică, morfologie, sintaxă și lexic.

3. Dintre particularitățile fonetice reținem trecerea lui *á* la *â* (*a* posterior), fenomen întâlnit în Țara Hațegului, cu atestări din secolului al XIX-lea (Popovici 1905: 130)¹ și, mult mai numeroase, din secolul al XX-lea²: *câp* (Densusianu, *Hațeg*: 19), *fâlca* (ALR I, vol. I, h. 14), *fâce cu câpu așă* (ALR II, I, h. 3; cf. Cazacu 1956: 251), cu extindere spre nord-vestul Olteniei: *mâncârea*, *o plecât* (TDO: 141, 142 și urm.; cf. Gregorian 1938: 23–24; Rusu 1971: 36); particularitatea este atestată, de asemenea, în Banat, începând cu secolul al XIX-lea (Weigand, Ban.: 214) și continuând cu secolul al XX-lea: *fâță*, *âpă* (NALR. Ban., I, h. 44, 109; cf. Șandru, *Almăj*: 130; Petrovici, *Almăj*: 36; TDR: 244). În secolul al XX-lea, fenomenul este întâlnit și în Depresiunea Ciucului, în localitățile Livezi, com. Mihăileni, Voșlobeni, Subcetate–Mureș, din județul Harghita: *câp*, *obrâzu*, *zâbâle* (ALR I, vol. I, h. 7, 22, 27, pct. 576), *pât* (ALR II, I, h. 109, pct. 574), *acăsă*, *âni*, *drâgă*, *fâtă* ș.a. (Marin 1987: 253–254, *ga/âbor*, *iljâna* (Petrovici 1988: 245–248)³.

Un *a* posterior este specific, de asemenea, dialectului istroromân (Pușcariu, Istr., II: 61–65; Kovačec 1971: 34, 71–72; Petrovici, Neiescu 1964: 355; Ivănescu, ILR: 465; TDR: 554–555).

Originea acestui fenomen a fost discutată și disputată, fără a se ajunge la un consens. Prezența sa în Țara Hațegului și în Banat a fost atribuită de către unii cercetători influenței sârbo-croate (Șandru, *Almăj*: 130) sau celei maghiare (Weigand, Ban.: 214; Iordan 1927: 146–147), în timp ce alții nu văd nicio legătură între *â* din graiurile românești și *a* scurt din maghiară (Popovici 1905: 120). Pornind de la

¹ Iosif Popovici (1905: 130) citează o mențiune dintr-un manuscris unguresc din 1864, în care se remarcă rostirea lui *a* ca *o* în satul Meria din Ținutul Pădurenilor (cf. Cazacu 1956: 251).

² Extinderea ariei unor fenomene în secolul al XX-lea este rezultatul lărgirii și al adâncirii cercetărilor dialectale după 1900 și, mai ales, după 1955–1960.

³ Existența unui *â* pentru *á* ne-a fost relevată și în zona de sub munte a județului Neamț (satul Dămuc), cu ocazia unor anchete efectuate, împreună cu Bogdan Marinescu, Iulia Mărgărit, Ruxandra Pană-Boroianu, pentru AFLR, la sfârșitul anilor '80 din secolul trecut. În legătură cu interpretarea fonetică a acestuia, Emil Petrovici (*loc. cit.*) preferă notația *o*: *ciucøn* „locuitor din zona Ciucului”, *voșlobøn* „locuitor din Voșlobeni”.

prezența acestui *â* în dialectul istroromân, Sextil Pușcariu respinge, de asemenea, categoric ipoteza influenței maghiare⁴; în ceea ce privește istroromâna, autorul explică fenomenul prin influență croată (Pușcariu, Istr., II: 61–65; cf. Kovačec 1971: 75–76). O părere relativ asemănătoare susține și G. Ivănescu, care crede că românii din Meria sunt la origine morlaci și că ei au venit din regiunile de vest ale Peninsulei Balcanice, după ce morlaciilor împrumutaseră acest sunet de la croați (Ivănescu, ILR: 465). În altă parte a lucrării sale însă, după ce atestă existența lui *â* (< *a* accentuat) în mai multe localități din sud-estul Banatului (Mehadica, Verendin, Bănia etc.), adică în zona Banatului de Severin, evidențiată încă din epoca de formare a românei, același autor subliniază vechimea fenomenului în dacoromână (Ivănescu, ILR: 392).

Având în vedere, pe de o parte, că opiniile privind originea acestui *â* în graiurile dacoromâne sunt divergente și, pe de altă parte, că trăsătura există, în paralel, în istroromână și în zone dacoromâne în care se întâlnesc și alte particularități comune cu istroromâna (cf., de exemplu, cele invocate în Densusianu, HLR, I: 338–340; Pușcariu, Istr., II: 342; Ivănescu, ILR: 306), considerăm că fenomenul în discuție s-a dezvoltat în cele două dialecte ale limbii române datorită existenței unei baze de articulație comune⁵. Cu alte cuvinte, credem că acest *â* este rezultatul unei tendințe de schimbare „a bazei de articulație în același sens” manifestată în cele două ramuri ale limbii române (Ivănescu, ILR: 9)⁶.

4. Dintre particularitățile din domeniul morfologiei pot fi aduse în discuție cel puțin două trăsături comune „țărilor” din interiorul arcului carpatic.

4.1. Verbul *a fi* prezintă o serie de forme analogice create în limba română. Dintre acestea, mai răspândită este cea de indicativ prezent pers. 1 sg. (*i)esc(u)*, rezultată din analogia cu *ești, este* (Zdrengea 1948: 194)⁷, analogie produsă încă din româna comună (secolele al VII-lea – al X-lea) (Densusianu, HLR, I: 129; Rosetti, ILR: 359; Ivănescu, ILR: 291).

Ea este consemnată în gramatici apărute în secolul al XIX-lea, semnate de autori originari din sudul Transilvaniei (N. Bălășescu din împrejurimile Sibiului,

⁴ Ca argument pentru a respinge ipoteza originii maghiare a lui *â* din graiurile dacoromâne invocăm conservarea diftongului *ɔa* (*ua*) chiar și în graiurile din județul Harghita, unde influența maghiară este foarte puternică (în alte graiuri, acest diftong trece la *ô*): *gruasă, pluaie, cuate* (Livezi), *țamna, șuare* (Voșlobeni), *ɔaia* (Corbu), *flɔare* (Subcetate); această particularitate caracterizează până și elementele ungrești românizate: *Vúáidoș* (nume de familie din Voșlobeni) (Marin 1987: 255).

⁵ Ideea că există o legătură între pronunția *â* din unele graiuri bănățene și din Țara Hațegului, pe de o parte, și cea din dialectul istroromân, pe de altă parte, a fost susținută și de Iosif Popovici (*Istria*: 115) și de Ovid Densusianu (*Hațeg*: 56), dar aceasta este respinsă de Sextil Pușcariu (Istr., II: 335).

⁶ „Anumite evoluții [fonetice] independente, în aceeași direcție se pot explica, de asemenea, prin faptul că un popor se separă în mai multe ramuri chiar în momentul când începe perioada de adaptare la o nouă bază de articulare” (Ivănescu, ILR: 9).

⁷ O prezentare mai amplă în legătură cu originea formei *escu* se găsește în Avram 1976: 118–119.

I. Codru-Drăgușanu din Țara Oltului și Gavriile I. Munteanu, Timotei Cipariu, ambii din județul Alba), din Banat (Constantin-Diaconovici Loga) și din Moldova (G. Săulescu) (cf. Avram 1976: 117–118), precum și în graiul viu din zona Apusenilor (Frâncu, Candrea, *Moți*: 78).

În secolul al XX-lea, numărul atestărilor crește considerabil, iar zonele de ocurență se înmulțesc. Astfel, *iesc(u)* apare, pe arii restrânse situate în zona submontană transilvăneană, începând din Țara Moților (Papahagi, *Apuseni*: 50), Țara Hațegului (TDR: 375), Valea Sebeșului (Zdrenghea 1948: 194–196; Sfârlea 1957: 153–154), Mărginimea Sibiului: *Că fi-s fată, nu-ț iescu noru* (Șandru, Brânzeu, *Jina*: 204; cf. ALRM II, s. n., vol. IV, h. 1657), cu extindere în satele de ungureni din nordul Olteniei (Neagoe 1983b: 13); zona de atestări continuă cu Țara Oltului (Șandru, *Drăguș*: 267; AFLR–Grindu, județul Brașov) și apoi cu Depresiunea Ciucului din estul județului Harghita (localitățile Livezi și Voșlobeni): *În Livezi numa eu sânt ... mai iescu* [în port] *rumânesc* (Livezi – Marin 1987: 252); *Cine iesc acela iesc, / Aicea eu iesc poroncitor* (Voșlobeni – idem: 253; cf. ALRM II, s. n., vol. IV, h. 1657, pct. 574).

Forma *escu* este atestată și în două dintre dialectele sud-dunărene: aromână (Capidan, *Aromânii*: 488; Densusianu, HLR, I: 33; Rosetti, ILR: 359, 407) și iro-română (Pușcariu, *Istr.*, II: 197).

După unii autori, apariția acestei forme în dacoromână trebuie corelată cu existența ei în aromână, în sensul că ea s-ar datora influenței din partea dialectului sud-dunărean asupra celui nord-dunărean (Densusianu, HLR, I: 330)⁸.

După alții, analogia s-a produs independent în cele trei dialecte românești (Pușcariu, *Istr.*, II: 335). În sfârșit, după alți cercetători, această formă analogică a apărut în cele trei dialecte într-o perioadă când vorbitorii lor trăiau pe un teritoriu comun din preajma Dunării (la sud și la nord de marele fluviu) (Ivănescu, ILR: 250 și urm.).

4.2. Ar „au”, descendent al lat. *habuerunt* > **auru* > *ar* (Sădeanu 1959: 318), folosit, pentru pers. a 3-a pl., ca verb predicativ și ca auxiliar al perfectului compus, este considerat un arhaism morfologic. El reprezintă, de asemenea, o particularitate specifică, în primul rând și mai ales, zonelor submontane din Transilvania.

În dacoromână, *ar* este întâlnit, pentru secolul al XIX-lea, doar ca auxiliar și, după informația noastră, numai în sud-estul Banatului: *ar fost doi păcurari; ar trebuit să-i deie; ei ar spus* (Weigand, Ban.: 276).

Înmulțindu-se sursele de informație și, în general, cunoștințele despre graiuri, în secolul al XX-lea numărul atestărilor crește, iar aria de răspândire se extinde foarte mult.

Ca formă de indicativ prezent pers. a 3-a pl., *ar* este atestat în sate din Țara Moților: *Care sânt bătrâni și amu aru păru lung* (Papahagi, *Apuseni*: 81; cf. idem: 51; Șandru, *Moți*: 29; Sădeanu 1959: 318, n. 3; ALRM II, s. n., vol. IV, h. 1665,

⁸ Rezultatul unei influențe sud-dunărene este considerat și *escu* din gramatica lui G. Săulescu (Ionașcu 1914: 110).

pct. 95), pe valea Sebeșului (Todoran 1956: 128; ALRM II, s. n., vol. IV, h. 1665, pct. 130; AFLR – satul Săsciori, județul Alba), în Mărginimea Sibiului (Papahagi, *Apuseni*: 51; Șandru, *Drăguș*: 266), cu extindere în sate de ungureni din nordul Olteniei (Neagoe 1983a: 187), în Țara Oltului (Șandru, *Drăguș*: 266) și, sporadic, în nordul Bucovinei (Gr. rom.: 77).

Ca auxiliar al perfectului compus, *ar* este semnalat în sudul și în vestul Banatului (TD. *Porțile de Fier*: 66; TDR: 263), într-un sat din sud-estul Ungariei (TD. Ung.: XC) și în localități transilvănene din zona de curbură a Carpaților: Întorsura Buzăului, Valea Mare, com. Barcani, județul Covasna (Marin 1987: 252) și Zăbala, din același județ (Petrovici 1988: 103).

Menționăm că, în toate zonele amintite și în ambele ipostaze, *ar* este folosit în variație liberă cu *au*.

Chiar dacă, în secolul al XIX-lea, *ar* este întâlnit într-o singură sursă și numai pentru Banat, logica ne îndeamnă să credem că aria acestuia era mult mai extinsă și că forma era specifică, mai ales, graiurilor din Transilvania submontană.

În calitate de verb predicativ, *ar* este atestat, de asemenea, în aromână, în graiul fărșeroților (Papahagi, *Apuseni*: 51; Papahagi, DDA, s.v. *ar*²; Ivănescu, ILR: 233) și în istroromână (Pușcariu, Istr: II: 194; Kovačec 1971: 138, 151; Ivănescu, ILR: 233).

Prezența acestei forme în istroromână și în aromână și atestarea ei în zone caracterizate prin păstrarea unor elemente arhaice au determinat pe unii cercetători să o considere un arhaism (Sădeanu 1959: 318), datând din perioada de formare a limbii române – secolele al V-lea – al VII-lea (Ivănescu, ILR: 233).

5. Cele discutate mai sus conduc spre constatarea că aria submontană din estul Transilvaniei prezintă unele particularități asemănătoare cu cele din vestul și din sudul acestei provincii, așadar, că românii din această parte a Transilvaniei sunt la origine transilvăneni și nu moldoveni. Asemănările dintre graiurile moldovenești și cele est-transilvănene sunt explicabile, în primul rând, prin vecinătatea de secole și prin relațiile permanente dintre românii de pe cei doi versanți ai Carpaților. În acest sens, datele lingvistice le confirmă pe cele istorice, conform cărora mișcările de populație românească din estul Transilvaniei s-au produs întotdeauna dinspre interiorul spre periferia provinciei și nu invers (Opreanu 1928: 121; Giurescu 1967: 47–48; Pascu 1972: 458–459)⁹.

În concluzie, reținem următoarele:

1. Trăsătura comună celor trei particularități supuse atenției este atestarea paralelă în trei (*escu*, *ar*) sau în două (*ă*) dintre dialectele limbii române, ceea ce pledează, credem, pentru vechimea lor indubitabilă.

⁹ Anumite date istorice pot fi coroborate, de asemenea, cu tradițiile orale locale, care susțin că satele situate „pe Buzae” (din zona Întorsura Buzăului) (Opreanu 1928: 49), ca și satul Livezi (Bucur, Costin 1972: 11–12) au fost fondate de ciobani veniți aici din Țara Bârsei.

2. Conservarea acestor particularități lingvistice arhaice în zonele transilvănene submontane se explică prin însăși vechimea așa-numitelor țări, vetre lingvistice sau ținuturi, situate în interiorul arcului carpatic, în care se încadrează și zona din estul Transilvaniei (așa-numita Țară a Secuilor).

BIBLIOGRAFIE. ABREVIERI

- AFLR = Arhiva fonogramică a limbii române. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”.
- ALR I, vol. I = Sever Pop, *Atlasul lingvistic român*, partea I-a, vol. I, Cluj, 1938; vol. II, Sibiu-Leipzig, 1940.
- ALR II, I = Emil Petrovici, *Atlasul lingvistic român*, partea I, Sibiu-Leipzig, 1940.
- ALRM II, s.n., IV = *Micul Atlas lingvistic român*, partea a II-a, serie nouă, întocmit de Institutul de Lingvistică și Istorie literară al Academiei Române, sub direcția acad. Emil Petrovici, Cluj-Napoca, vol. IV, 1981.
- Avram 1976 = Mioara Avram, *Données dialectales récentes et le témoignage des anciennes grammaires du daco-roumain*, în „XIV Congresso Internazionale di Linguistica e Filologia Romanza, Napoli, 15–20 Aprile 1974, Atti II”, [Napoli – Amsterdam, 1976], p. 109–119.
- BL = „Bulletin linguistique”, publicat par A. Rosetti, București – Paris, 1933 și urm.
- Bucur, Costin 1972 = Nicolae Bucur, C. Costin, *Livezi – Harghita*. Pagini din creația folclorică a unui sat [Miercurea-Ciuc].
- Capidan, Aromânii = Theodor Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân. Studiul lingvistic*, București, 1932.
- Cazacu 1956 = B. Cazacu, *Despre procesul de diferențiere în graiul unei comune (Meria – reg. Hunedoara)*, în „Studii și cercetări lingvistice”, VII, 3–4, p. 254–268.
- Densusianu, HLR, I – Ovide Densusianu, *Histoire de la langue Roumaine*, [Tome I], Paris, 1901.
- Densusianu, Hațeg = Ovid Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, București, 1915.
- Dunăre 1978 = Nicolae Dunăre, *Les zones et les foyers ethno-culturels*, în „Ethnologica”, p. 41–50.
- Frâncu, Candrea, Moși = T. Frâncu și G. Candrea, *Românii din Munții Apuseni (Moși)*, București, 1885.
- Giurescu 1967 = Constantin C. Giurescu, *Transilvania în istoria poporului român*, București.
- Gregorian 1938 = Mihail C. Gregorian, *Graiul și folklorul din Oltenia nord-vestică și Banatul răsăritean (regiunea din stânga și din dreapta Cernei)*, Craiova.
- Gr. rom. = Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, *Graiuri românești din Ucraina și Republica Moldova*, în FD, XVII, 1998, p. 69–155, republicat în Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, Vasile Pavel, *Cercetări asupra graiurilor românești de peste hotare*, București, p. 42–121.
- Ionașcu 1914 = Romulus Ionașcu, *Gramaticii români. Tractat istoric despre evoluțiunea studiului gramaticii limbei române de la 1757 până astăzi*, Iași.
- Iordan 1927 = Iorgu Iordan, *Un fenomen fonetic românesc dialectal: ă neaccentuat > a*, în „Revista Filologică”, I, 1–2, p. 117–154.
- Ivănescu, ILR = G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iași, 1980.
- Kovačec 1971 = August Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, București.
- Marin 1987 = Maria Marin, *Notes sur les parlers roumains de l'est de la Transylvanie (à partir d'une recherche récente)*, în „Revue roumaine de linguistique”. Volume publicat à l'occasion du XIVe Congrès International des Linguistes, Berlin, du 10 au 15 Août 1987, Tome XXXII, N° 3, Mai – Juin, p. 251–257.
- NALR. Ban. I = *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Banat*, I, sub conducerea lui Petru Neiescu, de Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu, București, 1980.
- Neagoe 1983a = Victorela Neagoe, *Aspecte ale variației fonetice și morfologice în graiul ungurenilor din Băbeni-Ungureni (jud. Vâlcea)*, în „Anuarul Institutului de Cercetări Etnologice și Dialectologice”, Seria B, 2, București, p. 163–204.

- Neagoe 1983b = Elena-Victoria Neagoe, *Graiul ungrenilor din nordul Olteniei*. Rezumatul tezei de doctorat, București.
- Neagoe 1984 = Victorela Neagoe, *Țări, vetre lingvistice, centre de iradiere*, în TDR, p. 138–147.
- Opreanu 1928 = Sabin Opreanu, *Ținutul săcuilor. Contribuțiuni de geografie umană și de etnografie*, Cluj.
- Papahagi, *Apuseni* = Tache Papahagi, *Cercetări în Munții Apuseni*, în „Grai și suflet”, II, 1925, 1, p. 22–89.
- Papahagi, DDA = Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân, general și etimologic*. Ediția a doua augmentată, București, 1974.
- Pascu 1972 = Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, I, Ediția a II-a, Cluj.
- Petrovici, *Almăj* = Emil Petrovici, *Folklor din Valea Almăjului (Banat)*, în „Anuarul Arhivei de Folklor”, III, p. 25–158.
- Petrovici 1941 = Emil Petrovici, *Transilvania, vatră lingvistică a românismului nord-dunărean*, în „Transilvania”, 72, nr. 2, p. 102–106.
- Petrovici 1944 = Emile Petrovici, *La population de la Transylvanie au XIe siècle* (Extrait de la Revue de Transylvanie, tome X), Bucarest.
- Petrovici 1967 = Emil Petrovici, *Graiurile românești din Transilvania*, conferință susținută la Cursurile de vară și colocviile științifice, Sinaia, 25 iulie – 25 august 1967, 12 p.
- Petrovici 1988 = Emil Petrovici, *Atlasul lingvistic român II. Introducere*. Redactori: Doina Grecu, I. Mării, Rodica Orza. Coordonator: I. Mării, Cluj-Napoca, 1988.
- Petrovici, Neiescu 1964 = Emil Petrovici și Petru Neiescu, *Persistența insulelor lingvistice. Constatări făcute cu prilejul unor noi anchete dialectale la istroromâni, meglenoromâni și aromâni*, în „Cercetări de lingvistică”, IX, 2, p. 187–214.
- Popovici 1905 = Iosif Popovici, *Rumänische Dialekte. I. Die Dialekte der Munten und Päduren im Hunyader Komitat*, Halle.
- Popovici, *Istria* = Iosif Popovici, *Dialectele române din Istria*, Partea I, Referințele sociale și Gramatica, Halle, 1914.
- Pușcariu, *Istr.*, II = Sextil Pușcariu, *Studii istroromâne*, în colaborare cu M. Bartoli, A. Belulovici și A. Byhan, vol. II. Introducere, gramatică, caracterizarea dialectului istroromân, București, 1926.
- Pușcariu LR, II = Sextil Pușcariu, *Limba română, vol. II. Rostirea*, București, 1959.
- Rosetti, ILR = Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, București, 1986.
- Rusu 1971 = Valeriu Rusu, *Graiul din nord-vestul Olteniei. Fonetică. Considerații fonologice*, București.
- Sădeanu 1959 = Florența Sădeanu, *Traces de passé composé absolu en roumain*. Publié à l'occasion du IXe Congrès International de Linguistique Romane à Lisbonne, du 31 Mars au 3 Avril 1959, Bucarest.
- Sfârlea 1957 = L. Sfârlea, *Coexistența mai multor sisteme morfologice în același grai (Valea Sebeșului)*, în „Cercetări de lingvistică”, II, p. 143–154.
- Șandru, *Moți* = D. Șandru, *Enquêtes linguistiques. II. Pays de Motzi*, în BL, II, 1934, p. 201–237.
- Șandru, *Lăpuj* = D. Șandru, *Enquêtes linguistiques. III. Lăpujul de Sus (d. Hunedoara)*, în BL, III, 1935, p. 113–177.
- Șandru, *Almăj* = D. Șandru, *Enquêtes linguistiques. V. Vallée de l'Almăj*, în BL, V, 1937, p. 125–189.
- Șandru, *Drăguș* = D. Șandru, *Graiul din Drăguș (Țara Oltului)*, în D. Șandru, *Probleme de dialectologie românească*, Ediție îngrijită de Tudora Șandru Mehedinți, București, 2004, p. 247–315.
- Șandru, Brânzeu, *Jina* = D. Șandru și F. Brânzeu, *Printre ciobanii din Jina*, în „Grai și suflet”, V, 1931, p. 300–350.
- Șuteu 1969 = Valeriu Șuteu, *Înregistrări de texte dialectale în Țara Moșilor* (cu glosar), în „Fonetică și dialectologie”, VI, p. 201–210.
- TDO = *Texte dialectale. Oltenia*, publicate sub redacția lui Boris Cazacu, de Cornelia Coțuț, Galina Ghiculete, Maria Mărdărescu, Valeriu Șuteu și Magdalena Vulpe, București, 1967.
- TD. Porțile de Fier = Cornelia Coțuț, Magdalena Vulpe, *Graiul din zona „Porțile de Fier”*, I. Texte. Sintaxă, București, 1973.

- TDR = *Tratat de dialectologie românească*, coord. Valeriu Rusu, Craiova, 1984.
TD.Ung. = Maria Marin, Iulia Mărgărit, *Graiuri românești din Ungaria. Studiu lingvistic. Texte dialectale. Glosar*, București, Editura Academiei Române, 2005.
Todoran 1956 = Romulus Todoran, *Note morfologice*, în „Cercetări de lingvistică”, I, p. 125–136.
Weigand, Ban. = Gustav Weigand, *Der Banater Dialekt*, în „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache (rumänisches Seminar) zu Leipzig, Leipzig, 1896.
Zdrengha 1948 = Mircea Zdrengha, *Analogii în conjugarea verbului a fi*, în „Dacoromania”, XI, p. 194–196.

QUELQUES PARTICULARITÉS LINGUISTIQUE COMMUNES DES ZONES
SOUS-MONTANES DE TRANSYLVANIE

(Résumé)

L'auteur présente quelques particularités communes aux zones sous-montagneuses (une phonétique: á > â et deux morphologiques: *esc*, *ar*) communes aux zones sous-montagneuses, de l'intérieur de l'arc carpathique, en attirant l'attention sur leur ancienneté en daco-roumain et en certains dialects roumains du sud du Danube (aroumain et istroroumain).

Cuvinte-cheie: arhaism lexical, formă analogică, particularitate, vatră lingvistică.

Mots-clés: archaïsme lexical, forme analogique, particularité, foyer linguistique.

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
Calea 13 Septembrie, nr. 13*